نگاهی به حقوق شهروندی

شهمیرزاد نوری، حقوق‌دان: شهروندی ممتازترین شکل ملیت است. این اصطلاح گسترده‌تر به روابط مختلف بین یک فرد و یک دولت اشاره می‌کند که لزوما حقوق سیاسی اعطا نمی‌کند، اما متضمن امتیازات دیگری، به‌ویژه حمایت در خارج از کشور است.

این اصطلاح در حقوق بین‌الملل برای اشاره به تمام افرادی است که یک دولت حق حمایت از آنها را دارد. ملیت همچنین برای نشان‌دادن رابطه با وضعیت موجودات غیر از افراد به کار می‌رود. برای مثال، شرکت‌ها، کشتی‌ها و هواپیماها دارای یک ملیت هستند.

تابعیت، رابطه بین یک فرد و دولتی است که فرد به آن وفادار است و به نوبه خود مستحق حمایت از آن است. شهروندی مستلزم وضعیت آزادی با مسئولیت‌های همراه است. شهروندان دارای حقوق، تکالیف و مسئولیت‌هایی هستند که از آنها محروم می‌شوند یا فقط به‌طور جزئی به آنها تعمیم می‌یابد که خارجی‌ها و سایر افراد غیرشهروند مقیم یک کشور هستند. به طور کلی، حقوق کامل سیاسی، ازجمله حق رأی و تصدی مناصب دولتی، بر اساس شهروندی است. مسئولیت‌های معمول شهروندی عبارت‌اند از بیعت، مالیات و خدمت سربازی.

تاریخچه حقوق شهروندی

مفهوم شهروندی ابتدا در شهرها و ایالت‌های یونان باستان به وجود آمد؛ جایی که عموما در مورد صاحبان املاک کاربرد داشت، اما در مورد زنان، برده‌ها یا اعضای فقیرتر جامعه کاربرد نداشت. یک شهروند در یک ایالت-شهر یونانی حق رأی داشت و مشمول مالیات و خدمات نظامی بود. رومیان برای اولین بار از شهروندی به عنوان ابزاری برای تشخیص ساکنان شهر روم از آن دسته از مردمانی استفاده کردند که روم مناطقی را که فتح کرده بود، در آن گنجانده بود. با ادامه رشد امپراتوری آنها، رومیان به متحدان خود در سراسر ایتالیا و سپس به مردم سایر استان‌های روم شهروندی اعطا کردند تا اینکه در سال ۲۱۲ پس از میلاد شهروندی به همه ساکنان آزاد امپراتوری تعمیم یافت. شهروندی رومی امتیازات قانونی مهمی را در داخل امپراتوری به همراه داشت.

مفهوم شهروندی ملی در قرون وسطی در اروپا حذف و سیستم حقوق و تعهدات فئودالی جایگزین آن شد. در اواخر قرون وسطی و اوایل رنسانس، داشتن تابعیت در شهرهای مختلف ایتالیا و آلمان تضمینی برای مصونیت بازرگانان و دیگر افراد ممتاز از ادعاها و امتیازات اربابان فئودال شد. مفاهیم مدرن شهروندی در قرن هجدهم در طول انقلاب‌های آمریکا و فرانسه متبلور شد؛ زمانی که اصطلاح شهروند به معنای داشتن برخی آزادی‌ها در مقابل قدرت‌های قهری پادشاهان بود.

در انگلستان، اصطلاح شهروند در ابتدا به عضویت در یک محله یا شرکت محلی اشاره داشت، در حالی که کلمه موضوع برای تأکید بر موقعیت زیردست فرد نسبت به پادشاه یا ایالت استفاده می‌شد. واژه سوژه همچنان در ارجحیت نسبت به شهروند در قوانین عرفی و ملیت بریتانیا استفاده می‌شود، اما این دو واژه تقریبا معادل هستند؛ زیرا سلطنت مشروطه بریتانیا اکنون یک سلطنت تشریفاتی است که قدرت سیاسی سابق خود را بر رعایا از دست داده است.

دلایل اصلی کسب تابعیت (به‌جز معاملات بین‌المللی مانند انتقال قلمرو یا اختیار) تولد در یک قلمرو خاص، نسب از والدین شهروند، ازدواج با یک شهروند و تابعیت است. دو سیستم اصلی برای تعیین تابعیت از زمان تولد استفاده می‌شود: jus soli که به موجب آن تابعیت از طریق تولد در قلمرو ایالت، بدون توجه به تابعیت والدین به دست می‌آید و jus sanguinis که به موجب آن شخص، در هر کجا که به دنیا آمده باشد، اگر در زمان تولد، یکی از والدینش متولد آنجا باشد، شهروند آن کشور است. ایالات متحده و کشورهای مشترک‌المنافع بریتانیا قانون اساسی را به عنوان اصل اساسی خود پذیرفته‌اند. آنها همچنین کسب تابعیت از طریق نسب را به رسمیت می‌شناسند اما آن را مشمول محدودیت‌های شدید می‌کنند. سایر کشورها عموما jus sanguinis را به عنوان اصل اساسی خود می‌پذیرند و با مقرراتی برای کسب تابعیت در صورت ترکیب تولد و اقامت در داخل کشور، تولد در داخل کشور والدین متولدشده در آن کشور و... آن را تکمیل می‌کنند. مفاد قوانین تابعیت که با هم تداخل دارند اغلب منجر به تابعیت دوگانه می‌شود. یک فرد ممکن است شهروند دو کشور باشد. از طرف دیگر، فقدان قوانین یکسان در مورد کسب و ازدست‌دادن شهروندی گاهی اوقات باعث عدم تابعیت (بی‌تابعیت) شده است.

تعریف شهروند در ایران

اول از همه، قوانین تابعیت ایران باید روشن شود. اگر عهدنامه‌هایی که بین دولت‌های ایرانی و خارجی منعقد شد، مانند قراردادی که بین ایران و عثمانی در سال ۱۱۵۹ هجری قمری توسط نادرشاه افشار و سلطان محمودخان اول منعقد شد، نادیده گرفته شود، اولین قانون تابعیت که در ایران تنظیم شد، به سال ۱۱۵۹ برمی‌گردد که ۱۳۲۴ هجری قمری (سال ۱۹۲۹ م) به تصویب مجلس رسید. قانون تابعیت تا سال ۱۹۳۴ که جلد دوم قانون مدنی ایران تصویب شد، معتبر بود و مطابق با آن بود.

در حال حاضر مواد ۹۷۶ تا ۹۹۱ قانون مدنی ایران مربوط به موضوع تابعیت است، اما قانون مربوطه صرفا به افرادی اطلاق می‌شود که بدون ارائه تعریفی از تابعیت، شهروند ایرانی محسوب می‌شوند. البته باید به این نکته اشاره کنم که موضوع تابعیت بیشتر به اشخاص حقوقی مربوط می‌شود. اشخاص حقوقی اعم از بنگاه‌ها و کشتی‌ها بر اساس قوانین بین‌المللی و بر اساس مقررات خاص، تبعه یک کشور محسوب می‌شوند.

طبق اصل چهل‌ویکم قانون اساسی ایران، هر ایرانی قطعا از حق شهروندی ایرانی برخوردار است. در همین حال، دولت در موقعیتی نیست که تابعیت هیچ ایرانی را رد کند، مگر اینکه فرد درخواستی برای آن ارائه دهد یا اینکه تابعیت کشور دیگری را انتخاب کند. برای اعطای تابعیت یک معیار خاص اعمال می‌شود که به دو نوع تابعیت یعنی تابعیت اصلی و تابعیت اکتسابی ختم می‌شود. نوع اصلی در هنگام تولد بر هر فردی تحمیل می‌شود، در حالی که ممکن است با قاعده خون، نسب یا کشور تولد تعریف شود.

خرید و فروش جنین و نوزاد از حیث حقوقی و قانونی چگونه است؟

خلأ قانونی، خرید و فروش کودکان را دوچندان می‌کند

وحیده خداشناس، حقوق‌دان: درباره واگذاری و خرید و فروش جنین باید قائل به تفکیک بود. حالت اول که حالت فرزندخواندگی بعد از تولد است، منع قانونی ندارد. قانون حمایت از کودکان بدسرپرست، مصوب ۲۹ اسفند ۱۳۵۳، بند دوم از اصل بیست‌ویکم قانون اساسی، مبنی بر تکلیف دولت به حمایت از مادران و کودکان بی‌سرپرست و قانون حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست، مصوب ۱۳۹۲ ناظر بر این مهم است. حالت دوم اهدای جنین است. این روش به‌عنوان یکی از شیوه‌های درمان ناباروری بوده و ناظر به زمان قبل از تولد است. استفاده از گامت جایگزین در تشکیل جنین، یکی از روش‌های باروری لقاح خارج‌رحمی بوده که ضوابط و چارچوب‌های آن در بسیاری از کشورها تنظیم و مورد استفاده قرار گرفته است. این حالت نیز به ترتیب مزبور فاقد منع قانونی بوده و در قانون اهدای جنین به زوجین نابارور، مصوب ۲۹ تیر ۱۳۸۲ و بند ۱۷ ذیل ماده ۴ قانون حمایت از خانواده، مصوب ۱۳۹۱/۱۲/۱ پیش‌بینی و مقرر شده است. حالت سوم (رحم جانشین) یا مادر قراردادی نام دارد که آن را گاه به رحم اجاره‌ای تعبیر می‌کنند که تعبیری غلط است. روش‌های نوین کمک‌باروری یا فناوری‌های کمکی تولیدمثل انسانی (ART)، ازجمله دستاوردهای پزشکی معاصر محسوب می‌شود؛ شیوه‌هایی که دربرگیرنده تلقیح نطفه به داخل لوله رحم (GIFT)، انتقال نطفه بارورشده به داخل لوله رحم (ZIFT)، تزریق اسپرم به داخل تخمک (ICSI) و لقاح خارج‌رحمی (IVF) است. در این میان، رحم جایگزین (Surrogacy) یا مادر قراردادی نیز از راه‌های درمان ناباروری به شمار می‌رود. این روش به خودی خود شیوه خاصی از فناوری‌های کمکی تولیدمثل انسان نیست، بلکه ناشی از توافقی است که بر حسب آن، زنی می‌پذیرد باردار شود و پس از بارداری، کودک را به زوجین متقاضی کودک تحویل دهد.

آیا اهدای جنین در قانون دیده شده؟

نسبت به اهدای جنین، قانون اهدای جنین به زوجین نابارور، مصوب ۲۹ تیر ۱۳۸۲، تصویب و لازم‌الاجرا شده است. از این‌رو، نظر به فقدان قانون خاص نسبت به استفاده از رحم جانشین، اقدام والدین ژنتیکی و حمل‌کننده جنین یا اشخاص ثالث، نوعا مبتنی بر انعقاد قرارداد خصوصی در چارچوب ماده ۱۰ قانون مدنی و با رعایت الزامات مربوط به قواعد عمومی قراردادها و تجویز شرعی حاصله، حسب مورد است. اما این موضوع درباره اهدای جنین و گامت متفاوت بوده و طرفین در چارچوب شرایط قانونی مقرر در آن باید عمل کنند. البته برخلاف اهدای جنین، در روش استفاده از رحم جایگزین، دادگاه‌ها و محاکم قضائی مجاز به صدور مجوز قانونی لازم و صدور رأی دراین‌باره جز نسبت به مطالبات یا خسارات موضوع قراردادهای ارجاعی نیستند. اما خرید و فروش جنین و کودک نوعا مشمول واگذاری کلی جنین یا نوزاد متولدشده به شخص یا اشخاص ثالث در قالب خرید و فروش و واگذاری عینی آن است. پدیده‌ای که متأسفانه این روزها شایع و خبرساز شده است. در این وضعیت، نوزاد یا کودک مزبور، حسب توافق اولیه میان پدر و مادر واقعی کودک یا خاندان آنها یا اشخاص ثالث و واسطه! با مرد و زن متقاضی دریافت آنها، بدون رعایت تشریفات قانونی مربوط به فرزندخواندگی عملی یا حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدپرست و نیز بدون انعکاس رسمی مراتب به مراجع قانونی و قضائی ذی‌ربط، به صورت پنهانی مورد مبادله و خرید و فروش موردی یا مکرر قرار می‌گیرد. اما آیا توافق طرفین می‌تواند برای مبادله کودک کافی باشد؟ صرف‌نظر از ماهیت حقوقی توافقات آنها در این حالت، نکته مهم و اساسی نسبت به هویت واقعی نوزاد و کودک مزبور و تفاوت و تعارض با هویت غیرواقعی و جاری آنها بوده که به لحاظ عدم رعایت تشریفات قانونی مربوطه، خریداران آنها به‌ناچار به شیوه‌های غیرقانونی، نوعا مبادرت به اخذ شناسنامه و مدارک هویتی و تلاش برای منتسب‌کردن آنها به خود به‌طور غیرواقع رو می‌آورند و بعضا نیز نسبت به انتقال آن کودک یا نوزاد به خارج از کشور و تحصیل هویت شهروندی جدید برای وی در آنجا اقدام می‌کنند. اقدام مزبور واجد وصف مجرمانه بوده و مستوجب مسئولیت قانونی و جزایی مقرر نیز حسب مورد می‌تواند باشد. هرچند خرید و فروش نوزادان و کودکان خصوصا از سوی والدین معتاد و بدسرپرست و بی‌سرپرست، پدیده شایعی است که در روزهای اخیر محل توجه رسانه‌ها، افکار عمومی و مسئولان مربوطه بوده و هیچ آمار دقیق و مستندی از آن نیز در دست نیست.

چالش خلأ قانونی

در مسئله کودکان بدسرپرست و بی‌سرپرست با چالش اساسی خلأ قانونی مواجه هستیم. عدم حمایت حقوقی و قانونی همه‌جانبه از آنها در شناسایی و تضمین حقوق اساسی آنان در همه زمینه‌ها و حالات قابل تصور و پیش‌بینی براساس استانداردهای بین‌المللی حقوق کودک، این روزها کتمان‌ناپذیر است. با وجود تعهد بین‌المللی دولت ایران در الحاق به پیمان جهانی حقوق کودک و پروتکل‌های الحاقی مربوطه، بررسی مجدد این مسئله ضروری به نظر می‌رسد. علاوه بر این، باید از عدم بازدارندگی قوانین از حیث مسئولیت قانونی مترتب بر خرید و فروش کودکان و عدم توجه لازم مقنن به این پدیده شایع و فزاینده در جامعه از حیث حقوقی نام برد. با توجه به قیمت پایین خرید و فروش جنین و نوزاد، شرایط نامساعد اقتصادی والدین اصلی کودک نقش مهمی در این پرونده‌ها دارد. عدم توانایی مالی و درآمدی مناسب پدر و مادر واقعی نوزادان و کودکان در معرض فروش و واگذاری، فقر مطلق و غیرقابل انکار خانواده‌های آنها و عدم حمایت دولتی لازم و همه‌جانبه از آنان برای حفظ و نگهداری، آموزش، درمان و تأمین هزینه‌های رشد و تعالی کمی و کیفی آنان، باعث می‌شود شاهد فروش این کودکان باشیم. نبود احساس امنیت نسبت به سلامت، شغل، آینده و سرنوشت نوزادان و کودکان بسیاری از خانواده‌های دارای وضع معیشتی و اجتماعی نامناسب، می‌تواند زمینه تحقق آن را فراهم کند.

نقش و مسئولیت دولت در قبال سرنوشت کودکان فروخته‌شده

صرف‌نظر از آموزه‌های متعدد و مؤکد شرعی و مذهبی، تکالیف قانونی مقرر در قانون حمایت از خانواده، مصوب اول اسفند ۱۳۹۱، قانون حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست، مصوب ۱۳۹۲، الزامات اساسی مقرر در قانون اساسی، قوانین خاص و آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مربوطه و تعهدات بین‌المللی دولت ایران از حیث الحاق آن به پیمان (جهانی) حقوق کودک، پروتکل‌های الحاقی مانند «پروتکل اختیاری-الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک درخصوص فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان» در این زمینه از اهمیت شایانی برخوردار است. در پی تصویب کنوانسیون مزبور و الحاق ایران به آن و طبق پروتکل مزبور، بر همکاری کشورها در توسعه فعالیت‌های خویش جهت تضمین حمایت از کودک در برابر فروش، فحشا و هرزه‌نگاری و حق آنها برای حمایت در برابر استثمار اقتصادی و ممنوعیت از اشتغال کارهای زیان‌بار تأکید شده است. همچنین، ضمن ابراز نگرانی شدید از روند رو به افزایش و قابل‌توجه قاچاق کودکان و توجه به دامنه گسترده‌تر استثمار جنسی نسبت به تعدادی از گروه‌های آسیب‌پذیر خاص (دختربچه‌ها) و ابراز نگرانی از هرزه‌نگاری کودکان در اینترنت و دیگر فناوری‌های در حال گسترش، بر اهمیت همکاری و مشارکت نزدیک‌تر میان دولت‌ها و صنعت اینترنت تأکید شده است.

جدول ۴۳۵۲ • طراح: بیژن گورانی

افقی:
۱- تلاش‌کردن- لایه‌ای رسوبی- طباخ ۲- واحد شمارش شمشیر- هم‌زمان- ساز و برگ زین اسب ۳- مادر آذربایجانی- از ظروف آزمایشگاهی- سخن بیهوده و گزاف ۴- گریزان- کاغذ ضخیم- چهره ۵- حیران- گاز جوشکاری- قلب دوم ۶- خمیدگی کاغذ- غم‌انگیز- منطقه خوش‌آب‌وهوای تابستانی ۷- وسیله‌ای برای جلوگیری از افتادن کتاب‌ها در قفسه- گرز آهنی- بازداشتن ۸- عسکر- شاعر نوپرداز- قسمت پایینی شلوار ۹- زیر عبا می‌پوشند- پارچه روبالشی- طول ۱۰- سود و بهره- قصور- درهم پیچیدن ۱۱- مادر عرب- زمان اوج‌گرفتن امری- کم‌پهنا ۱۲- بوی رطوبت- سقف فروریخته- شکوه و جلال ۱۳- صمیمی و بی‌ریا- ظرف طبخ چای- امر به یافتن ۱۴- درست‌نویسی- محل تقاطع دو دیوار- خودروی زرهی ۱۵- پوشاکی زنانه- حیوانی که به آن زکات تعلق می‌گیرد- هرج‌ومرج‌طلب

عمودی:
۱- ایستادگی و پایداری- ادب از بی‌ادبان آموخت- اسم ترکی ۲- ترس- نمایش‌نامه‌ای نوشته مرحوم اکبر رادی ۳- باقی‌مانده- چاک- از اجزای سالاد ۴- تکرار حرفی- زهتاب- نام قدیم شهر آبادان ۵- پیل الکتریکی- دستخوش تغییر ۶- خرمافروش- صحیح- زیرک ۷- از اسباب تدخین- چکش بادی- نشانه جمع مؤنث عربی ۸- جاوید زنده مانم اگر ... من شوی- خوش‌باور- گور ۹- تکرار حرف دوازدهم- خودخواه- سستی و سهل‌انگاری ۱۰- سنجیده و معقول- نامی دخترانه- روز بعد ۱۱- قهرمان جنگ تروا- قیادت ۱۲- سماوی- انتها، آخر- ضمیر دوم‌شخص مفرد ۱۳- زمستان- بدگو- رادار ۱۴- نخستین فیلم ساتیا جیت رای، کارگردان سینمای هند که با استقبال جهانی روبه‌رو شد- عیار و درجه خلوص فلزات ۱۵- باد سرد- سوره پنجاه‌وششم قرآن- اندیشه بی‌سابقه

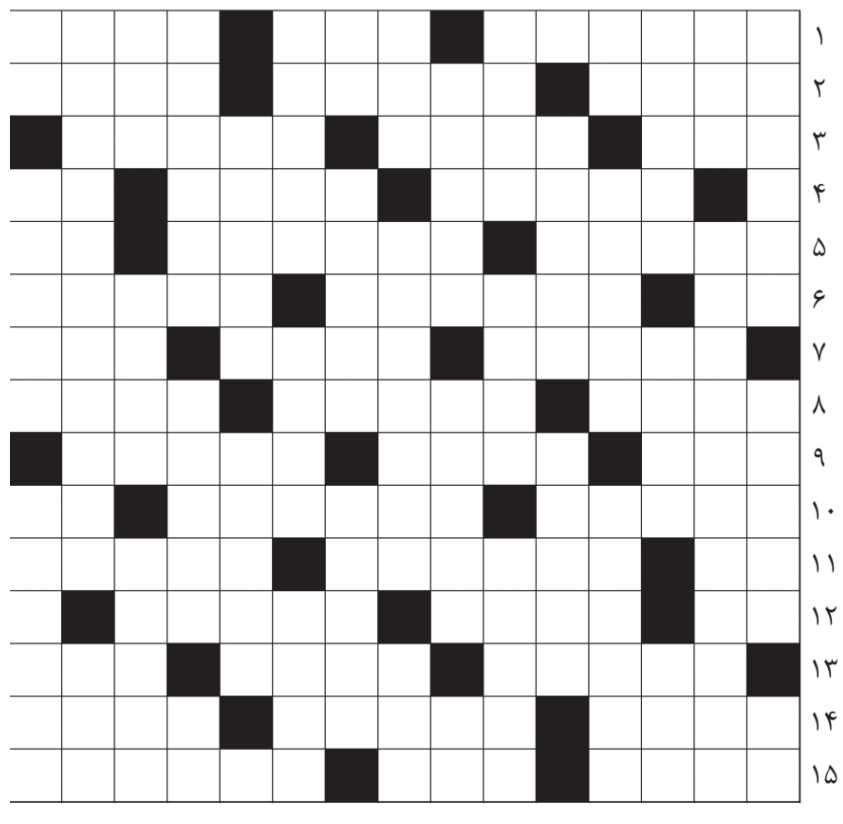

حل سودوکو سخت

۱	۴	۷	۵	۹	۶	۸	۲	۳
۵	۸	۹	۲	۴	۳	۱	۶	۷
۳	۶	۲	۸	۷	۱	۵	۹	۴
۲	۳	۶	۹	۱	۵	۴	۷	۸
۴	۷	۵	۶	۲	۸	۹	۳	۱
۹	۱	۸	۴	۳	۷	۶	۵	۲
۶	۲	۱	۷	۵	۴	۳	۸	۹
۷	۵	۳	۱	۸	۹	۲	۴	۶
۸	۹	۴	۳	۶	۲	۷	۱	۵

حل سودوکو ۳۳۴۷

۳	۱	۸	۷	۴	۲	۹	۵	۶
۲	۹	۵	۳	۸	۶	۴	۱	۷
۷	۴	۶	۹	۵	۱	۲	۸	۳
۸	۳	۷	۵	۲	۴	۱	۶	۹
۴	۶	۹	۸	۱	۳	۵	۷	۲
۵	۲	۱	۶	۷	۹	۳	۴	۸
۶	۵	۳	۴	۹	۷	۸	۲	۱
۹	۸	۲	۱	۶	۵	۷	۳	۴
۱	۷	۴	۲	۳	۸	۶	۹	۵

حل جدول ۴۳۵۱

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	ک	و	ر	ت	ی	ز	و	ل	■	ز	ی	گ	ز	ا	گ
۲	م	ا	ه	ی	■	م	ا	ل	ر	و	■	د	ی	ل	م
۳	ی	■	ا	م	ه	ا	ل	■	ش	ا	ل	و	د	ه	■
۴	ت	م	و	چ	ی	ن	■	ک	ا	ی	ا	ک	■	ی	م
۵	■	ب	ر	ه	ه	■	گ	ل	د	ا	ن	■	ت	ا	ی
۶	م	ا	د	■	ا	خ	و	ا	ت	■	د	ا	ن	ت	ل
۷	و	د	■	س	ت	و	د	ه	■	د	ا	د	ه	■	ی
۸	ن	ا	ز	ک	■	ن	ا	ا	ه	ل	■	م	ا	ت	م
۹	ی	■	ر	ن	گ	ی	■	ی	م	ا	ن	ی	■	و	ت
۱۰	ت	س	ن	ی	م	■	ا	م	ا	ر	ه	■	د	ر	ر
۱۱	و	ا	ج	■	ن	ش	د	ن	ی	■	م	ا	و	ا	■
۱۲	ر	خ	■	ه	ا	ر	و	ی	■	م	ا	ر	ا	ت	ن
۱۳	■	ت	ر	د	م	ی	ل	■	م	ا	ر	ا	ل	■	ا
۱۴	ب	ا	ن	ی	■	ا	ف	ز	ا	ر	■	د	پ	ر	س
۱۵	گ	ر	و	ه	ا	ن	■	ا	م	ی	ن	ت	ا	ر	خ

سودوکو سخت ۳۳۴۸

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

قانون‌های حل جدول سودوکو:
۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.
۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

۵			۸					۳
	۸		۳			۱		
		۷		۲				۸
			۵	۳		۹		
۲			۱		۸			۴
		۹		۶	۲			
۷				۱		۶		
		۶			۳		۷	
۸					۵			۹

سودوکو ساده ۳۳۴۸

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

سودوکو
سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

		۹	۵				۷	۱
۲	۵			۱				
	۷	۱		۳			۵	۶
					۶		۴	
			۷	۲	۸			
	۶		۱					
۱	۲			۹		۷	۶	
				۷			۳	۹
۹	۳				۵	۸		